

RIADENIU DIVADLA SOM SA NAUČIL OD DRUHÝCH

Divadlo nie je na to, aby sa len hralo, ono má v spoločnosti nejaký obsah a zmysel

Hovoriť s hercom a riaditeľom divadla Aréna v jeho kancelárii má svoju atmosféru. V televízii idú burzové správy, pred obrovským kruhovým oknom s výhľadom do záhrady si odfukuje bernský salašnícky pes a na stene visia obrazy, mnohé z nich patriace do obdobia socialistického realizmu.

Z tohto miesta riadi divadlo, ktoré prinieslo do slovenskej kultúry témy konfrontujúce, (aj) politické témy. Divadlu Aréna i hercom účinkujúcim na jeho doskách to prinieslo viaceré divadelné ceny. Keď sa k tomu pridajú pravidelné džezové vystúpenia alebo aj v rámci Európy netradičný projekt Detskej univerzity, vyjde z toho Juraj Kukura ako úspešný manažér. Nezabúdajúc na to, že je jedným z mála slovenských hercov, ktorým sa podarilo presadiť aj v zahraničí.

Keď prišla ponuka stať sa riaditeľom, chceli ste hneď?

Áno, pretože to bolo prekvapujúce. Niečo, s čím som nikdy nepočítal, že by sa stalo. Zaujalo ma to. Prešiel som mnohými divadlami v Európe, kde som bol činný ako herec. Zaujímalo ma, či sa to dá robiť aj v týchto podmienkach. Každý má nejaké hobby.

Do hobby obyčajne človek investuje peniaze a neočakáva, že sa mu v podobe financií aj vrátia.

Všetko sa mi vrátilo v plnej miere. Divadlo Aréna sa stalo za krátky čas známe. Tréner, keď buduje nový futbalový mančaft, potrebuje aspoň dva roky. To nie je, ako keď prídete do hotového tímu. Ja som prišiel v podstate do bodu nula, pretože tu sa nerobilo činoherné divadlo, ani sa nepočítalo, že sa bude robiť. Na začiatku nebolo nič. Ani svetlá, ani zvuk, neboli očíslované sedadlá. Ľudia, ktorí tu pracovali, nevedeli, že divadlo potrebuje ferman (rozpis činnosti – pozn. Profit).

Od začiatku sa vo vás objavil manažér?

Na začiatku mi veľmi pomohla moja manželka, ktorá robila v Schauspielhause v Hamburgu. Je to najväčšie nemecké divadlo, má 1 500 miest. Priniesla základné organizačné veci, navrhla pravidelné mítingy s pracovníkmi. Tak sa divadlo začalo uberať istým smerom. Kam dospelo, je pre mňa profitom, ktorý ma uspokojuje a je veľmi dôležitý pre slovenské divadelníctvo aj celú kultúru.

Dali sa zahraničné skúsenosti odkopírovať na slovenský trh?

Stretol som významných nemeckých intendantov, ktorí manažovali divadlá a veľa som od nich „odkukal“. To bol môj prínos. Myslím si, že divadlo sa nedá riadiť zvnútra von, ale zvonka dovnútra. Keď som bol v Zürichu u Hansa Hollmana, zistil som, že hrajú hru, ktorá je najúspešnejším kusom roka. A teraz hráme Boh masakra v Aréne. Je to veľmi úspešná hra a predstihli sme dokonca aj parížsku premiéru. Intendant je na to, aby videl, čo sa deje, aby mal oči otvorené. Robí to, čo je pre divadlo veľmi prirodzené a čo slovenskému divadlu teraz chýba.

V čom je divadlo Aréna iné v porovnaní s inými scénami?

Nejakým spôsobom rezonuje s dobou, zaznamenáva dobu, láme tabu, je v konflikte (pozitívnom) s mocou. Aréna to robí a snaží sa o to. Pretože divadlo nie je repertoár. Samozrejme, toto divadlo má aj veľa problémov, každý úspech je pre nás kontraproduktívny. Keď hráme viac, potrebujeme sklady, šoféra, tým aj auto, potrebujeme kupovať naftu. Všetko,

čo je pozitívne, sa obracia proti mne, pretože musím hľadať financie. A to je vážny problém. Dnes už Aréna nie je divadlom, ktorým bolo predtým a to musím ľudí naučiť. Aréna je veľké divadlo, ktoré má javisko takmer ako SND a postaviť scénu stojí nepomerne viac peňazí, ako v malom alebo bábkovom divadle. Toto divadlo navyše nemá tradíciu, akú majú iné divadlá, u nás je každé predstavenie event a tomu treba prispôbiť aj marketing. My predávame predstavenia ako eventy.

Pri smerovaní divadla máte skôr predstavu herca a chcete priniesť niečo nové v rámci kultúry, alebo skôr manažéra a usilujete sa o finančnú sebestačnosť, aby ste prípadne nepotrebovali ani dotácie?

Bez dotácie sa to nedá. To by som musel začať robiť úplne iné divadlo, ktoré ma nezaujíma. Niektoré inscenácie si skutočne vystačia, ale mojou úlohou nie je zarobiť, ale mať vyvážený rozpočet. Doba sa zmenila. Keď chcem podporu na ministerstve kultúry alebo Bratislavskom samosprávnom kraji, chcú vedieť, čo budem hrať. Ja neviem, čo budem hrať. Môžete si urobiť dramaturgický plán na tri roky, a keď príde udalosť ako 11. september, môžete hrať tie hry, čo ste si vybrali? Nemôžete, pretože sa zmenil svet! Dnes je doba iná, ide rýchlo, je to doba jedného činu. Dnes stretnem dobrého režiséra a pýtam sa: Čo robíš? On mi povie teraz toto a potom mám voľno. To je výborné! Pod' ku mne a začni u mňa robiť hru. Alebo stretnem dobrú herečku, dozviem sa, že má v tom čase voľno a máme aj ju, hľadáme pre ňu hru. To je spôsob, ako fungujeme.

Ak by ste mali naplánovaný program na štyri roky, získavali by sa vám aj dotácie jednoduchšie?

Nie, ale vedel by som povedať, na čo ich potrebujem. Ale prečo by som mal na roky dopredu plánovať program? Viete, čo bude v roku 2011? Čo bude hýbať svetom? Čo bude problém? Či to bude ochrana prírody alebo klimatické katastrofy? Alebo globalizovanie? Vybuchne niekde v metre bomba? Či nebude vojna, ktorá ovplyvní dianie, ku ktorému musí divadlo zaujať postoj? Aj cez Shakespeara, aj cez klasiku. Divadlo nie je na to, aby sa len hralo, ono má v spoločnosti nejaký obsah a zmysel. V tom je toto divadlo iné, snaží sa robiť iným spôsobom. Ale to je zmysel. Dialóg. Pozitívny konflikt.

Nemáte problém s angažovaním hercov?

Problémy sú s tým, že herci sú v Národnom divadle. Niekedy máme problém dať dohromady šesť až sedem hercov, pretože všetci majú angažmány. My nemáme, ale ani nemôžeme mať súbor. Považujem tiež za veľmi nezdravé spojenie Národného divadla s Vysokou školou múzických umení. Pretože všetci talentovaní idú do SND, namiesto toho, aby išli do Trnavy a do Nitry a hrali tam Platonovov, Ujov Váňov, veľké postavy a potom išli do SND. V Národnom divadle hrajú malé postavy, hoci niektorí sa uchytia. Gro sa stáva len výkonným členom ansámbľu, namiesto toho, aby sa vyhrali v iných divadlách. Ja som dostal ponuku ísť do Národného divadla v druhom ročníku, ale odmietol som a radšej išiel do Divadla na korze. Ale to je zmysel vysokej školy. Dialóg. Pozitívny konflikt.

Máte okolo seba tím ľudí, ktorí majú určitý priestor a zodpovednosť, alebo hlavné rozhodnutia si ponechávate pre seba?

Určite sú tu ľudia kvalitnejší a menej kvalitní. Mali sme niekoľko kvalitných ľudí a preplatil ich privátny sektor.

Aj v zahraničí divadlá, ktoré chcú byť „iné“, zápasia s podobnými problémami ako Aréna?

Ako ktoré. Nepoznám celú Európu, ale v Nemecku je divadlo veľmi silno podporované, má tam aj výsostné postavenie. Nemci sa pozerajú na divadlo trochu inak, majú za sebou Goetheho, Schillera, klasiku. U nás je trošku problém, že divadlo trpí za neopakovateľné bratislavské pondelky. Už som to povedal niekoľkokrát. Je to jedno z najväčších divadelných nešťastí, pretože ľudia sa naučili chodiť do divadla na hercov, ktorých poznali z televízie. Ja sa snažím, aby ľudia išli do divadla a tam spoznali hercov.

Je súvislosť medzi tým postaviť na nohy divadlo a postaviť sa na nohy v nútenej emigrácii? Viete, ja som začal úplne hore. Moja cesta nebola typicky emigrantská, že človek príde a začne sa pretĺkať. Začal som s tými najväčšími a najlepšimi hercami, poznali ma, robil som s nimi filmy. Vošiel som do rodiny k veľkým hviezdám, ako je Wittgruber, Hoffman, Schubert či v televíznej rodine Götz George (Schimanski) alebo Mario Adorf (Wildgruber).

Museli ste na začiatku v Nemecku chodiť po kastingoch, alebo ste mali svoju agentúru? Mal som svoju agentúru. Nechodil som po kastingoch.

V súvislosti so seriálom Traffic ste raz spomenuli kasting...

Áno, ale to bolo skôr stretnutie ako kasting. Ale ja sa im nebránim. Je to prirodzené a v Amerike herci chodia najmä po kastingoch. Dennodenne. Kto sa rozhodne pre kariéru herca, ide do Hollywoodu a robí v bare alebo nočného strážnika a chodí po kastingoch. Niekomu sa podarí urobiť kariéru za tri mesiace, niekto je taxikárom dodnes.

Amerika vás nelákala?

Samozrejme ma lákala, ale ja som mal toľko problémov, aby som to zvládol v Nemecku, že sa mi zdalo trošku nenásytné ísť tam. Mal som existenčné strachy, v divadle mi dali angažmán na štyri-päť rokov a zrazu som zistil, že treba platiť byt...

Herci potrebujú bulvárne médiá, aby sa o nich písalo, manažéri majú záujem presadiť svoju firmu, vo vašom prípade divadlo, skôr cez seriózne médiá. Kam sa vo vzťahu k médiám radíte vy?

Dnes sa nemôžeme tváriť, že niečo nie je. Bulvár je dnes neoddeliteľnou súčasťou mediálnej kultúry. Je potrebný. Je len jedna vec, ktorá je dôležitá – aby bola hranica a aby neubližoval. Predstavy o tom, že by človek nemal hovoriť s bulvárnymi médiami, sú preč. Týka sa to Nemecka aj našich časopisov. Otázka je, ako to kto potrebuje. Sú ľudia, ktorí nič nerobia a sú z nich celebrity, pretože ich urobil bulvár. Ale nevytvárajú žiadne hodnoty.

Prečo ste odštartovali v Aréne Detskú univerzitu?

Keď som nastupoval, povedal som, že Bratislava je hlavné mesto a musí sa ako hlavné mesto správať. A k tomu patrí aj to, že kultúra musí byť neoddeliteľnou súčasťou leta. Kultúrne prázdniny v Paríži, New Yorku, Prahe alebo Madride neexistujú. Kultúrne leto je pekná vec, ale skôr mi to pripomína Sliač, kde hrá nejaké kvarteto. Potom som zistil, že to nejde. Herci sú zvyknutí mať v lete voľno, sú na chalupách a dovolenkách. Vtedy moja manželka prišla s myšlienkou urobiť Detskú univerzitu. Tak sa urobila. Dnes ide o obrovský projekt. Už to nie je len deväť prednášok, ale zaplníme mladým študentom takmer päť týždňov prázdnin, pretože okrem prednášok môžu ísť do Slovenskej národnej galérie, pozeráť sa, ako sa robia obrazy, sochy. Môžu ísť do Slovenského národného múzea, majú týždeň, keď chodia do parlamentu, majú filmové predstavenia. Teraz do toho prichádza spolupráca s mladými architektmi, ktorí im idú pripravovať workshop.

Je Detská univerzita aj dobrá reklama pre Arénu?

Keď dávame deťom tričká a čapice a prosíme ich, aby ich nosili, nie je to len preto, aby sme sa my prezentovali. Detskú univerzitu chápem ako základ budúcej slovenskej elity. Prednášajú na nej profesori z Vancouvru, Oxfordu, Berkeley. Študenti chodia do parlamentu, diskutujú s vládou, ministrami. Zažijú veci, o ktorých sa iným deťom a mladým ľuďom ani nesníva. Zažijú to a získajú k tomu vzťah. Budúci rok už budú naši prví absolventi na vysokých školách. A my chceme vedieť, aké percento z našich absolventov, oproti percentu normálnych škôl, išlo na vysoké školy. Preto deti nosia tričká. Chceme, aby boli hrdí, že sú súčasťou Detskej univerzity. Ako v Cambridgei alebo na Sorbonne. Tieto deti prežijú leto inak, ako iné deti. Sú súčasťou spoločenstva, ktoré je zvedavé a chce ísť ďalej.

Aký je váš vzťah k zvedavosti, najmä k tej vedeckej? Keď váš syn, vedec, príde za vami, viete si s ním podebatovať o veciach, ktorými sa zaoberá?

Áno, snažil som sa s ním hovoriť o tom, čo robí. Povedal mi, aby som prestal, pretože aj tak tomu nikdy nebudem rozumieť. Má za sebou dve veľké univerzity a teraz sa pripravuje na profesúru v Zürichu. Tak aby on mne vysvetľoval niečo o laseri, keď ja neviem zapnúť ani klimatizáciu v aute, na ktorom jazdím tri roky a je mi tam alebo zima alebo horúco... Radšej spolu varíme a chodíme na pivo.

Keď sa syn rozhodol pre dráhu vedca, podporovali ste ho ako rodičia? Nesnažili ste sa ho smerovať skôr ku kultúre?

Nie. Ja som môjho syna nikdy k ničomu nesmeroval a to je moje najväčšie víťazstvo. Nevieť pochopiť, prečo by si mal rodič brať právo povedať dieťaťu toto je dobré a toto rob. Človek, ktorý žije priemerný život, za to, že dáva dieťaťu jesť a má kde bývať, za to, že je silnejší, má právo poučovať dieťa a radiť mu, toto je dobré a toto je zlé? Každý človek robí toľko chýb, tak kde sa berie právo sekírovať slabšieho? Keby nebolo dospelých, neboli by žiadne rasové problémy. Deti chodia spolu do školy a niekde sa musia dozvedieť, že spolužiak je Róm alebo Indián. Ak by im to nikto nepovedal, v živote ich to nenapadne. Ešte horšie je, ak človek chce, aby dieťa splnilo jeho nesplnené sny. A najhoršie je, keď rodičia chcú, aby deti robili to, čím sú oni. To som ja nikdy nerobil, nebral som si na to právo. Synovi som vysvetlil akurát základné veci slušnosti a neskrýval som mu moje chyby. Preto on moje chyby nerobí.

Podobný názor na výchovu detí mala aj vaša manželka?

Ona je úžasná žena, vie to robiť na svoj spôsob.

Má syn záujem aj o kultúru? Rozoberali ste spolu napríklad divadelnú hru?

Určite. Pozerá filmy, chodí do divadla, do opery, kultúra ho veľmi zaujíma.

Máte k programu, ktorý ponúkate v divadle Aréna, osobný vzťah? Je to vec vašich preferencií?

Nie je to môj vkus ani moja povinnosť, aby som to robil. Toto je jeden kultúrny stánok a moja predstava o divadle. Ako má divadlo vyzeráť. Súčasťou je hudba, džez, koncerty a noci, ktoré tu robím. Napríklad v džezze sa nevyznám. Ale keď som na džezových večeroch, ktoré robí pán Klaus a kde som bol pozvaný, videl človeka, ktorý sa mi naozaj páčil, oslovil som ho, či nechce u nás robiť džez. Bol to Matúš Jakabčic.

Kontaktujú vás často umelci a zoskupenia, ktorí chcú u vás vystupovať?

Dost často.

Stalo sa, že ste museli niekoho odmietnuť?

Určite áno, tak na 90 percent. Ale sú veci, ktoré beriem okamžite.

Vo vašej kancelárii visia netradičné obrazy. Čím je pre vás socialistický realizmus? Toto je napríklad Július Lörintz. Bol to jediný slovenský maliar, ktorý sa poznal osobne s Piccasom. Nechcem, aby tieto obrazy zmizli. Sú svedectvom doby. Nemôžeme ich povyhadzovať a povedať, že nevieme, ako to bolo. Takto to bolo a toto sa kreslilo. A kreslili to dobrí umelci. To je doba, ktorú sme žili. Musíme sa k nej priznať, vedieť ju spracovať, poučiť sa z nej, aby sa to nezopakovalo. Lebo keď nebudeme vedieť, že sa strieľali deti na hraniciach, lebo chceli niečo iné, môže sa to zopakovať. Preto o tom musíme vedieť a hovoriť. Preto sa aj v Nemecku stále hovorí o fašizme. Aby sa nezopakoval. Aby si niekto nemyslel, že doba bola o tom, že rožok stál korunu. Keď takéto argumenty na vás niekto vytiahne, musíte mať protiargumenty – o strachu a o všetkom.

*A iné druhy umenia? Hudba? Naspievali ste Cohena, aj ste si zabubnovali...
(Chytí si hlavu do rúk)*

Nechcete o tom hovoriť?

Ale chcem. Nemci majú na to také spojenie – Schnapsidee. Nápady po poháriku. Dáte si štyri poháriky a poviete – zajtra preplávam Dunaj. Ráno sa zobudíte a nepreplávate ho. Sú ale ľudia, ktorí si dajú štyri poháriky, dostanú Schnapsidee a aj ju zrealizujú. A toto sú moje pohárikové idey. Naspievať Cohena. Najšťastnejšie okamihy života, keď človek dokáže urobiť niečo, o čom vie, že to nevie. Poznáte pesničku Nech brouka žít? Sú speváci, ktorí naspievali kopec hitov, ja som naspieval dve pesničky a prežili 40 rokov. Dokonca aj ten názov sa v češtine bežne používa.

Všímate si reakcie kritiky?

Kritika je veľký problém aj slovenského divadla. Ak je slovenské divadlo pozadu a je isté, že je, pretože divadlo sa dnes robí inak, je to tým, že sa to kritike páči. Keď režisér Hans Hollman videl jedno predstavenie v Národnom divadle, povedal: 1984. Tak sa robilo divadlo vtedy. Ale kritike sa to páči. Ak by kritika bola iná, išlo by divadlo dopredu. Kritika však môže byť aj negatívna. Neurazím sa, keď niekto o divadle Aréna napíše, že toto nie je dobré. Dotkne sa ma, len keď je kritika nekompetentná, nefundovaná, napísaná bez lásky k divadlu a keď nezodpovedá tomu úsiliu a nasadeniu, čo ľudia urobili a snažili sa urobiť. Jeden z najväčších omylov je, keď ľudia napíšu, že každá inscenácia musí mať úspech. Najväčší omyl. Flopy patria k úspechu. Hovorí sa, že veľkí herci sú tí, ktorí prežijú flopy. Slabí herci ich neprežijú. Urobí jeden, je po ňom. Dobrý herec ich môže urobiť desať. Keď sme s Milkou Vášáryovou robili kozu (hra Kozá alebo Kto je Sylvia, pozn. red.), išla na premiéru na scénu s kozou zo zákulisia. Posledné slová, ktoré predtým povedala, boli: „Toto je môj najväčší flop v živote.“ Vedeli sme, že v jej živote to nič neznamená, môže si to dovoliť. Potom dostala divadelnú cenu.